

УДК 349.6:639

ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ПОЛЮВАННЯ

В. В. ОВДІЄНКО,

канд. юрид. наук,
суддя Зміївського районного суду Харківської області,
Україна, Харківська область, м. Зміїв,
e-mail: vvo69@ukr.net

Розглянуто теоретичні питання, пов'язані з дослідженням проблем юридичної відповідальності за правопорушення у галузі мисливства. Охарактеризовано сучасний стан та сформульовано пропозиції щодо вдосконалення нормативного забезпечення поновлення прав суб'єктів мисливства в процесі притягнення до кримінальної та адміністративної відповідальності осіб, що вчинили правопорушення, в результаті яких відбулося протиправне добування об'єктів фауни.

Ключові слова: юридична відповідальність; екологічні правопорушення; мисливство; незаконне полювання.

Постановка проблеми. Як і будь-яке соціальне явище, юридична відповідальність характеризується багатогранністю й багатоманітністю, тому її неможливо розглядати категорично однозначно. В юридичній науці питання юридичної відповідальності вважаються одними з найбільш дискусійних. Широкий спектр думок висловлено як з проблеми в цілому, так і щодо окремих її аспектів. Немає жодного кардинального питання в проблемі відповідальності, щодо якого думка дослідників зводилася б до одного логічного знаменника.

Актуальність теми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Вибір теми статті визначено актуальністю порушеної у ній проблеми, деякі аспекти якої розглядаються у працях таких представників юридичної науки, як В. І. Андрейцев, В. В. Костицький, С. М. Кравченко, В. Л. Мунтян, Б. Г. Розовський, Н. І. Тітова, Ю. С. Шемшученко та ін. Зокрема, особливості юридичної відповідальності за правопорушення в галузі мисливства нами було досліджено у дисертаційній роботі, присвяченій проблемам правового

регулювання мисливства в Україні [1].

Мета і завдання статті – дослідити питання нормативного забезпечення реалізації компенсаційної функції юридичної відповідальності, сформулювати висновки, які можуть мати як теоретичне, так і практичне значення для вдосконалення вітчизняного законодавства та правозастосовної практики.

Виклад основного матеріалу. Результати аналізу існуючих наукових поглядів на інститут юридичної відповідальності дозволили зробити висновок, що підставою юридичної відповідальності у сфері мисливства є екологічні правопорушення, під якими слід розуміти винні протиправні діяння (дії чи бездіяльність), що порушують встановлений державою правопорядок, права та обов'язки громадян і організацій у сфері раціонального використання, відтворення та охорони мисливських ресурсів, за вчинення яких законом передбачено юридичну відповідальність.

Серед функцій юридичної відповідальності за правопорушення в галузі мисливства виділено наступні: 1) стимулююча на дотримання норм у галузі правового регулювання мисливства; 2) компенсаційна, спрямована на відшкодування збитків та втрат у галузі мисливства; 3) превентивна, що забезпечує попередження нових правопорушень; 4) каральна, яка полягає в покаранні особи, винуватої у вчиненні правопорушення.

Метою юридичної відповідальності за правопорушення у галузі мисливства визначено: а) покарання винуватих; б) припинення і в) попередження порушень законодавства у сфері правового регулювання мисливства; г) поновлення порушених прав суб'єктів мисливства; д) відтворення якості мисливських тварин та середовища їх перебування до стану, придатного для використання за цільовим призначенням.

Незважаючи на те, що сучасний рівень правового регулювання інституту юридичної відповідальності за правопорушення у сфері мисливства в цілому забезпечує потреби суспільства в цій галузі й створює умови, необхідні для реалізації окреслених вище функцій юридичної відповідальності, висловлена

В. В. Костицьким думка щодо слабкості інституту юридичної відповідальності за екологічні правопорушення як одного з основних факторів, що зумовили нинішній екологічний стан країни, не втратила своєї актуальності [2, с. 14-15].

Екологічне законодавство України знаходиться в постійному розвитку і змінюється разом зі зміною стану довкілля та з інших причин, серед яких значне місце посідає необхідність максимально повної імплементації в національному правовому регулюванні стандартів та вимог міжнародного права у сфері експлуатації мисливської фауни.

А. П. Гетьман і В. А. Зуєв у роботі, присвяченій проблемам формування еколого-правової науки, зазначають, що європейське демократичне співтовариство вимагає від України вирішення широкого кола політичних, соціально-економічних, культурно-виховних та інших «домашніх» завдань, приведення вимог національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів, проведення наукових, у тому числі юридичних, досліджень у найрізноманітніших сферах суспільного життя. Серед них чільне місце належить еколого-правовим дослідженням, що здійснюються з урахуванням вітчизняних підходів до нормотворення і зарубіжного досвіду регулювання відносин у сфері використання та відтворення природних ресурсів, охорони довкілля, забезпечення екологічної безпеки [3].

З огляду на це проблема правового регулювання мисливства в Україні, зокрема й юридичної відповідальності за правопорушення щодо даного виду спеціального використання тваринного світу, є актуальною й гострою, а тому потребує своєї подальшої розробки та вирішення.

Як зазначалося вище, однією з функцій юридичної відповідальності за правопорушення в галузі мисливства є компенсаційна, спрямована на відшкодування збитків та втрат у галузі мисливства. Здійснення вказаної функції сприяє досягненню такої мети юридичної відповідальності за правопорушення у галузі мисливства, як поновлення порушених прав суб'єктів мисливства.

Відповідно до ст. 35 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [4] шкури, м'ясо, роги та ікла копитних тварин, добутих у процесі полювання, а також відловлені живі тварини здаються користувачеві мисливських угідь. А ст. 43 вказаного Закону передбачено, що кошти за відшкодування збитків, завданих унаслідок порушення законодавства у галузі ведення мисливського господарства та полювання, зараховуються на рахунок користувача мисливських угідь, якому заподіяні збитки.

Аналіз зазначених норм дозволяє дійти висновку, що для досягнення мети юридичної відповідальності за правопорушення у галузі мисливства, що полягає в поновленні порушених прав суб'єктів мисливства, необхідно: 1) передати у власність користувача мисливських угідь все добуте в результаті правопорушення в галузі мисливства; 2) перерахувати на рахунок користувача мисливських угідь кошти на відшкодування збитків, завданих правопорушенням у галузі мисливства.

Для вирішення завдання даної статті досліджено законодавчі передумови забезпечення досягнення зазначеної мети юридичної відповідальності, а також правозастосовну практику в цій сфері, що склалася у світлі останніх змін у нормативних актах, якими встановлюється юридична відповідальність за незаконне полювання та порушення правил полювання.

Значний інтерес являють собою зміни, що торкнулися санкції ст. 248 Кримінального кодексу України (далі – КК України), якою передбачено кримінальну відповідальність за незаконне полювання.

Так, у ст. 248 КК України «Незаконне полювання», що діяла в редакції Закону України від 21.01.2010 р. № 1827-VI [5], крім основних видів покарання, передбачалося обов'язкове застосування конфіскації знарядь і засобів полювання та всього добутого.

Отже, за умови обов'язковості конфіскації добутих в результаті правопорушення мисливських тварин, виключається можливість їх передачі користувачам мисливських угідь, чим порушується право останніх на

використання добутих мисливських тварин.

Певні зрушення у бік захисту прав користувачів мисливських угідь відбулися з уведенням у кримінальне законодавство інституту спеціальної конфіскації, що відбулося в процесі запровадження міжнародних стандартів у правове регулювання суспільних відносин у сфері юридичної відповідальності.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» від 18.04.2013 р. № 222-VII у КК України з'явилися нові статті 96-1 та 96-2, в яких закріплено поняття спеціальної конфіскації та випадки її застосування. Таким чином, введено в обіг термін «спеціальна конфіскація», яка віднесена до інших заходів кримінально-правового характеру [6].

В подальшому зазначені норми були змінені та доповнені законами України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» від 13.05.2014 р. № 1261-VII [7], «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення інституту спеціальної конфіскації з метою усунення корупційних ризиків при її застосуванні» від 10.11.2015 р. № 770-VIII [8], «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо виконання рекомендацій, які містяться у шостій доповіді Європейської комісії про стан виконання Україною Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, стосовно удосконалення процедури арешту майна та інституту спеціальної конфіскації» від 18.02.2016 р. № 1019-VIII [9].

Слід зазначити, що Законом № 1019-VIII від 18.02.2016 р. закріплено чинну на сьогодні редакцію ст. 96-1 КК України, де в частині першій визначено, що однією з умов застосування спеціальної конфіскації, яка полягає в примусовому безоплатному вилученні за рішенням суду у власність держави

грошей, цінностей та іншого майна, є, крім іншого, вчинення умисного злочину або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого частиною першою ст. 248 цього Кодексу.

Цим же Законом в абзаці другому частин першої і другої ст. 248 КК України, якою передбачено кримінальну відповідальність за незаконне полювання, виключено слова «з конфіскацією знарядь і засобів полювання та всього добутого».

Виключивши із санкцій частин першої і другої ст. 248 КК України імператив щодо конфіскації знарядь і засобів полювання та всього добутого, законодавець запровадив механізм вирішення долі вказаного майна, який передбачає можливість його примусового безоплатного вилучення за рішенням суду у власність держави лише в тих випадках, коли відсутні підстави для повернення цього майна власникові або для відшкодування за рахунок цього майна шкоди, завданої правопорушенням.

Таким чином, законодавцем було створено передумови для найбільш повного досягнення мети юридичної відповідальності за незаконне полювання, яка полягає в поновленні порушених прав суб'єктів мисливства шляхом передачі у розпорядження користувача мисливських угідь усього добутого в результаті правопорушення в галузі мисливства.

З метою оцінки практичного значення вказаних вище законодавчих змін, нами були досліджені вирокі у кримінальних провадженнях, ухвалені судами України протягом 2014-2015 рр., що оприлюднені в Єдиному державному реєстрі судових рішень України [10]. За вказаний період судами ухвалено вирокі всього у 11 кримінальних провадженнях щодо злочинів, передбачених ст. 248 КК України, що значно менше, порівняно з попередніми роками. Наприклад, протягом 2010 р. та першої половини 2011 р. таких вироків було 26.

Отже, продовжується тенденція до зменшення кількості випадків притягнення до кримінальної відповідальності осіб, що вчинили незаконне

полювання, на існування якої наголошувалося й раніше [1, с. 161].

Крім того, в усіх кримінальних провадженнях, розглянутих протягом 2014-2015 рр., особи були визнані винними в незаконному полюванні, вчиненому не в межах спеціально визначених територій – мисливських угідь, що надані в користування відповідним суб'єктам у встановленому законом порядку, а на територіях природно-заповідного фонду, де полювання взагалі заборонено. Тобто в цих кримінальних провадженнях відсутні користувачі мисливських угідь, яким було завдано шкоду та які мають право на відшкодування шкоди, завданої внаслідок незаконного добування об'єктів фауни.

Таким чином, незважаючи не позитивні зміни в кримінальному законодавстві щодо вирішення долі добутих під час незаконного полювання об'єктів мисливської фауни, необхідно визнати, що їх практичне значення для досягнення такої мети юридичної відповідальності, як поновлення прав користувачів мисливських угідь, є мінімальним.

Також не можна залишити поза увагою й той факт, що відповідно до ст. 96-1 КК України застосування спеціальної конфіскації передбачено лише у разі вчинення злочину, передбаченого частиною першою ст. 248 КК України, а зміни в частині виключення слів «з конфіскацією знарядь і засобів полювання та всього добутого» відбулися в обох частинах вказаної статті. Така непослідовність законодавця може мати наслідком застосування різних правил під час вирішення долі незаконно добутих об'єктів мисливської фауни залежно від частини ст. 248 КК України, за якою особу притягнуто до відповідальності.

Аналогічна проблема в питанні щодо відновлення прав користувачів мисливських угідь спостерігається і в законодавстві, яким передбачено адміністративну відповідальність за порушення правил полювання.

Так, санкцією ч. 2 ст. 85 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) [11], якою регламентується адміністративна відповідальність за порушення правил полювання, що мало наслідком

добування, знищення або поранення тварин, передбачено можливість застосування такого адміністративного стягнення як конфіскація незаконно добутих об'єктів тваринного світу.

Відповідно до ст. 29 КУпАП конфіскація предмета, який став безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, полягає в примусовій безоплатній передачі цього предмета у власність держави за рішенням суду.

Отже, у разі застосування конфіскації незаконно добутих об'єктів тваринного світу вони передаються у власність держави. Якщо ж рішення про конфіскацію не прийняте, то незаконно добуті об'єкти тваринного світу залишаються у розпорядженні особи, що здійснила їх незаконне добування. У будь-якому випадку, нормами КУпАП не передбачено можливість передачі незаконно добутих об'єктів тваринного світу у власність користувача мисливських угідь.

Нами було проаналізовано судову практику з розгляду судами справ про адміністративні правопорушення, передбачені ч. 2 ст. 85 КУпАП за 2015 р. За відомостями, що містяться в Єдиному державному реєстрі судових рішень України, протягом 2015 р. судами застосовано адміністративні стягнення за вказане правопорушення у 27 справах, що значно перевищує кількість кримінальних проваджень щодо незаконного полювання за той самий період.

Результати такого порівняння свідчать про підвищення ролі адміністративної відповідальності в галузі охорони мисливської фауни. Водночас за наявності в санкції ч. 2 ст. 85 КУпАП вказівки на можливість конфіскації об'єктів мисливської фауни, добутих у результаті правопорушення, не передбачається відновлення прав користувачів мисливських угідь шляхом передачі таких об'єктів їм у розпорядження, що суперечить положенням ст. 35 Закону України «Про мисливське господарство та полювання», якою закріплено право користувачів мисливських угідь на шкури, м'ясо, роги та ікла добутих копитних тварин, а також на відловлені живі тварини.

Внаслідок такого відставання законодавства про адміністративні правопорушення від екологічного законодавства під час застосування адміністративної відповідальності за порушення правил полювання не забезпечується досягнення мети юридичної відповідальності за правопорушення у галузі мисливства, що полягає у поновленні порушених прав суб'єктів мисливства шляхом передачі користувачам мисливських угідь добутих об'єктів мисливської фауни.

Висновки. Таким чином, на основі аналізу положень Закону України «Про мисливське господарство та полювання», КК України та КУпАП щодо юридичної відповідальності за правопорушення в галузі мисливства можна дійти такого висновку: по-перше, норми екологічного законодавства щодо юридичної відповідальності за екологічні правопорушення в галузі мисливства випереджають у своєму розвитку кримінальне законодавство та законодавство про адміністративні правопорушення в частині забезпечення прав користувачів мисливських угідь, яким завдано шкоди незаконним добуванням об'єктів мисливської фауни; по-друге, зміни в КК України, пов'язані з введенням інституту спеціальної конфіскації, лише частково вирішують проблему поновлення права користувачів мисливських угідь на добуті під час незаконного полювання об'єкти мисливської фауни; по-третє, чинна редакція санкції ч. 2 ст. 85 КУпАП щодо можливості конфіскації об'єктів фауни, добутих з порушенням правил полювання, суперечить положенням Закону України «Про мисливське господарство та полювання» щодо права користувачів мисливських угідь на добуті об'єкти фауни.

Усе це свідчить про відсутність завершеності в правовій регламентації юридичної відповідальності за правопорушення в галузі мисливства та необхідність удосконалення відповідних норм законодавства про кримінальну та адміністративну відповідальність за вказані правопорушення.

Список літератури:

1. Овдієнко В. В. Правове регулювання мисливства в Україні : дис. ... канд. юрид. наук

: 12.00.06 / В. В. Овдієнко ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2014. – 211 с.

2. Костицький В. В. Економіко-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища: теорія та практика : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.06 / В. В. Костицький ; Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – Київ, 2004. – 52 с.

3. Гетьман А. П. Формування еколого-правової науки: ресурсний аспект та проблеми його інтеграції / А. П. Гетьман, В. А. Зуєв // Проблеми законності : зб. наук. праць. – 2016. – Вип. 132. – С. 104–123.

4. Про мисливське господарство та полювання : Закон України від 22.02.2000 р. № 1478-III // Офіційний вісник України. – 2000. – № 12. – Ст. 442.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань мисливського господарства, полювання та рибальства, охорони, використання і відтворення тваринного світу : Закон України від 21.01.2010 р. № 1827-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2010. – № 10. – Ст. 108.

6. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України : Закон України від 18.04.2013 р. № 222-VII // Відом. Верхов. Ради України. – 2014. – № 11. – Ст. 131.

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України : Закон України від 13.05.2014 р. № 1261-VII // Відом. Верхов. Ради України. – 2014. – № 28. – Ст. 937.

8. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення інституту спеціальної конфіскації з метою усунення корупційних ризиків при її застосуванні : Закон України від 10.11.2015 р. № 770-VIII // Відом. Верхов. Ради України. – 2015. – № 49-50. – Ст. 464.

9. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо виконання рекомендацій, які містяться у шостій доповіді Європейської комісії про стан виконання Україною Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, стосовно удосконалення процедури арешту майна та інституту спеціальної конфіскації : Закон України від 18.02.2016 р. № 1019-VIII // Відом. Верхов. Ради України. – 2016. – № 11. – Ст. 127.

10. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] / [Веб-сайт]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua>.

11. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X // Відом. Верхов. Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки. – 1984. – Дод. до № 51. – Ст. 1122.

References:

1. Ovdienko, V.V. (2014). The legal regulation of hunting in Ukraine. Candidate's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].

2. Kostyc'kyj, V.V. (2004). Ekonomiko-pravovyj mehanizm ohorony navkolyshn'ogo pryrodnogo seredovyshha: teoriya ta praktyka. Extended abstract of Doctor's thesis. Kyev [in Ukrainian].

3. Get'man, A.P., Zujev, V.A. (2016). Formuvannja ekologo-pravovoi' nauky: resursnyj aspekt ta problemy jogo integracii'. Problemy zakonnosti, issue 132, 104–123 [in Ukrainian].

4. Pro myslyvs'ke gospodarstvo ta poljuvannja : Zakon Ukrai'ny vid 22.02.2000 No 1478-III. (2000). Oficijnyj visnyk Ukrai'ny, 12, Art. 442 [in Ukrainian].

5. Pro vnesennja zmin do dejakyh zakonodavchyh aktiv Ukrai'ny z pytan' myslyvs'kogo gospodarstva, poljuvannja ta rybal'stva, ohorony, vykorystannja i vidtvorennja tvarynnogo svitu :

Zakon Ukrainy vid 21.01.2010 No 1827-VI. (2010). Vidom. Verhov. Rady Ukrainy, 10, Art. 108 [in Ukrainian].

6. Pro vnesennja zmin do Kryminal'nogo ta Kryminal'nogo procesual'nogo kodeksiv Ukrainy stosovno vykonannja Planu dij shhodo liberalizacii' Jevropejs'kym Sojuzom vizovogo rezhymu dlja Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 18.04.2013 No 222-VII. (2014). Vidom. Verhov. Rady Ukrainy, 11, Art. 131 [in Ukrainian].

7. Pro vnesennja zmin do dejakyh zakonodavchyh aktiv Ukrainy u sferi derzhavnoi' antykorupcijnoi' polityky u zv'jazku z vykonannjam Planu dij shhodo liberalizacii' Jevropejs'kym Sojuzom vizovogo rezhymu dlja Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 13.05.2014 No 1261-VII. (2014). Vidom. Verhov. Rady Ukrainy, 28, Art. 937 [in Ukrainian].

8. Pro vnesennja zmin do Kryminal'nogo kodeksu Ukrainy shhodo vdoskonalennja instytutu special'noi' konfiskacii' z metoju usunennja korupcijnyh ryzykiv pry ii' zastosuvanni : Zakon Ukrainy vid 10.11.2015 No 770-VIII. (2015). Vidom. Verhov. Rady Ukrainy, 49-50, Art. 464 [in Ukrainian].

9. Pro vnesennja zmin do Kryminal'nogo ta Kryminal'nogo procesual'nogo kodeksiv Ukrainy shhodo vykonannja rekomendacij, jaki mistjat'sja u shostij dopovidi Jevropejs'koi' komisii' pro stan vykonannja Ukrain'noju Planu dij shhodo liberalizacii' Jevropejs'kym Sojuzom vizovogo rezhymu dlja Ukrainy, stosovno udoskonalennja procedury areshtu majna ta instytutu special'noi' konfiskacii' : Zakon Ukrainy vid 18.02.2016 No1019-VIII. (2016). Vidom. Verhov. Rady Ukrainy, 11, Art. 127 [in Ukrainian].

10. Jedynyj derzhavnyj rejestr sudovyh rishen' [Elektronnyj resurs] / [Veb-sajt]. Retrieved from : <http://reyestr.court.gov.ua> [in Ukrainian].

11. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennja vid 07.12.1984 No 8073-X. (1984). Vidom. Verhov. Rady Ukrain's'koi' Radjans'koi' Socialistychnoi' Respubliky. Dod. do № 51. Art. 1122 [in Ukrainian].

Овдієнко В. В. Проблемы юридической ответственности за незаконную охоту.

Рассмотрены теоретические вопросы, связанные с исследованием проблем юридической ответственности за правонарушения в сфере охоты. Охарактеризовано современное состояние и сформулированы предложения по усовершенствованию нормативного обеспечения восстановления прав субъектов охоты в процессе привлечения к уголовной и административной ответственности лиц, совершивших правонарушения, в результате которых произошла противоправная добыча объектов фауны.

Ключевые слова: юридическая ответственность; экологические правонарушения; охота; незаконная охота.

Ovdienko V.V. Problems of legal liability for illegal hunting.

The theoretical questions related to the study of legal liability problems for offenses in the field of hunting. Characterized by the current state and proposals to improve the regulatory support restoration of the rights of subjects of hunting in the criminal and administrative liability of persons who have committed offenses, which occurred as a result of illegal production of objects of fauna.

Keywords: liability; environmental offences; hunting, illegal hunting.

Надійшла до редколегії 21.06.2016 р.